

„Egyszer azt álmodtam, hogy öböl vagyok, messzire nyúló kikötő” – mondja Sidi elalvás előtt. – „A testem volt a táj. Az évszázadok során falvak és városok épültek fel rajta. Erdők adták a fát a hajóépítő műhelyeknek, és a tenger megszelídítve, félkörben hevert a partvonalam mentén, amely a lábujjaimtól a homlokomig terjedt, és többszörös életnagyságban határolta a tengert. Ha megmozdítottam a lábujjaimat, inogni kezdtek a házak a halászfaluban, amely ott létesült. Ha mély lélegzetet vettem, a kikötővárosban menekültek az emberek a földrengés előtt.”

Márton László 25

AZ ÉJSZAKA SZÖVEDÉKE

Egy készülő regényből

Még nem sejti, és Karl K. sem gyanítja, hogy ez lesz az utolsó együtt töltött éjszakájuk Janowitzban. Holnap ugyanis fel fog bukkanni a kastélyparkban Max Th. gróf, méghozzá teljesen váratlanul, minden előzetes bejelentkezés nélkül. Hogy léghajóval fog-e érkezni, vagy a helyi érdekű vonattal utazik Prágából Beneschauba, ott pedig bérkocsit fogad majd Janowitzba, azt még nem tudom. Abban is bizonytalan vagyok, hogy érkezése csakugyan teljesen meglepetésszerű lesz-e. Karl K. számára biztosan az lesz; no de Sidi számára is? Nemistudom, nemistudom.

Egy dolog biztos, mégpedig az, hogy Max Th. gróf egy majmot is magával fog hozni Janowitzba. Az állat egy langúrmajom, Hanumán a neve, és a Rámájana-eposzban szereplő, hasonló nevű majomistenség jelenkori reinkarnációjának tekinthető. Ez a rokonszenves, tiszteletreméltó istenség még kismajom korában el akarta csórni az égről a Napot, amelyet bár izzó, mégis ízes gyümölcsnek hitt, és ezáltal magára vont a Indra isten haragját. Vagy talán a kis Hanumán a Napot mégis inkább egy tojással, az eget pedig egy kotlóstyúkkal tévesztette össze? Nemistudom, nemistudom. A dühtől tajtékozó Indra mennykőbuzogányát zúdította Hanumánra, aki arccal zuhant egy hegyes sziklára vagy egy éles gerincű hegyvonulatra, és kettéhasadt az állkapcsa. A mi bécsi Hanumánunk is, amikor délelőtt megpillantjuk majd, kettős csúcsú alsó állkapcsot fog viselni.

Később, már felnőtt majomistenként, majomhadserege élén gigantikus hadjáratot indított Ceylon szigete (vagy mégis inkább Sri Lanka) ellen, hogy kiszabadítsa Ráma isten feleségét, Szítá hercegnőt, akit egy Rávána nevű óriás elrabolt. Pontosan így fogja Németország az ő majomhadseregével belátható időn belül megtámadni a brit szigetországot; de azt már, hogy miféle hercegnőt akarnak kiszabadítani a német majomkatonák, nemistudom, nemistudom.

Az óriás palotája körüli utcai harcokban kigyulladt Hanumán farka, akár egy robbanótöltet gyújtózsínórja. A majomisten leszármazottai, a mos-tani langúrok manapság is rendkívül hosszú farkat viselnek, és annyi energia van beléjük sűrítve, mint valami robbanótöltetbe. Hanumán az égő
26 farkát a saját arcán oltotta el, pusztá kézzel. Ivadékaí azóta is fekete arcot viselnek a fejükön és fekete tenyeret a kezükön.

A langúrok legalább tíz méternyit képesek ugrani. A gyümölcsösker-tekben valósággal repülnek fáról fára. Annak idején már Hanumán majom-katonái is átugrották az India és Ceylon közötti tengerszorost, és így megspórolták a sorhajókból és páncélos cirkálókból álló hadiflotta kiépítését. E hosszú farkú mitológiai távolugrók dédunokái gyakran szentélyek környé-kén élnek, és a hívők etetik őket.

Az indiai városokban a langúrok a legfelső emeleten vagy a padláson élnek, míg a házak tulajdonképpeni lakói a földszinten és az alsóbb emele-teken húzzák meg magukat. A langúrok olyan arcátlanok, hogy nemcsak a kerteket fosztják ki, hanem étkezések idején benyomulnak az ebédlőbe is, és az emberek kezéből kirángatják az ételt.

Ha egy indiai városlakó sértve érzi magát a szomszédjától, és bosszút akar állni, akkor rizst és csicseriborsót szór az ellenség házának tetejére, méghozzá az esős évszak előtti napokban, amikor minden háztulajdonosnak rendbe kell hozatnia a tetőt. Mihelyt a langúrok észreveszik a tetőre kiszórt eleséget, nemcsak az elérhető szemeket tömik a szájukba, hanem felforgatják a cserepeket is, hogy ahhoz a csemegéhez is hozzáférjenek, amely a résekbe hullott. Mármost ebben az időszakban a tetőfedők ki sem látszanak a mun-kából, egyikük sem ér rá, így hát a ház belseje tárva-nyitva áll a felhőszaka-dások előtt, maga a ház pedig Szátjavarata király vizeshordójára fog emlékeztetni, amelyben Matszja, a haldémon kényelmesen körbeúszkálhat, amint a Bhágavata-Purána elmondja nekünk.

A langúrokat súlyos hiba volna népetimológiásan „Langohr”-oknak, vagyis hosszúfülűeknek nevezni, a langúroknak tudniillik kicsi, kerek fülük van. A mi bécsi Hanumánunk is, ha majd holnap délelőtt megpillantjuk, kicsi, kerek fület fog viselni. Szintúgy helytelen volna a „langúr” szó két szótagját külön ejteni, ahogy a magyarok teszik. „Lang úr” magyarul azt jelenti, hogy egy Lang nevű úrról van szó, és Bécsben csakugyan él egy fi-atal filmkészítő, akit így hívnak. Teljes neve Fritz Lang, és az a terve, hogy a Nibelung-éneket monumentális filmeposszá dolgozza fel, amelyben egy-mást érik majd a csata-, a tusa-, a kéj-, a kín-, a nász-, a gyász, a sárkány-, az eskü-, az átok- és a bosszújelenetek. Hogy az ehhez szükséges, a filmnél nem kevésbé monumentális összeget egy olyan nagy háborúban, amelynek küszöbén állunk, hogyan fogja előteremteni, mégnemtudom, mégnemtudom. Egyvalami azonban biztos, mégpedig az, hogy Lang úr, és Herr Lang

és egy langúr, jelen esetben a mi bécsi Hanumánunk a legkevésbé sem téveszthető össze.

Hanumán, ha majd holnap délelőtt megpillantjuk, kifogástalan tejes-kávébarna nyári öltönyt fog viselni piros pettyes nyakkendővel. A nadrágja hátsó részén ki lesz vágva egy lyuk a farok számára. Kecses kis fején ugyancsak nyáriasan ható mexikói kalapot, úgynevezett sombrero-t fog viselni. Alsó két kezén, amely a tengeri macskaféléknél és más cerkófoknál a kezét helyettesíti, finom kecskebőr kesztyűt fog viselni, amelyet izgatott lelkiállapotban, vagy ha mind a négy kezével meg akar ragadni valamit, villámgyorsan le fog húzni és el fog hajítani.

A Baronesse kezéből udvarias mozdulattal ki fogja emelni a borospoharat, és a bort az utolsó cseppig fel fogja hörpinteni; aztán még tölteni is fog a palackból. A szerkesztő szájából óvatosan el fogja távolítani a szivart, és szép szabályos füstkarikákat fog fújni, amelyek a jelenlevők feje fölött a magasba szállva, önérzetesen fognak végigsiklani az ebédlőn. Amikor hallani fog róla, hogy Konopischt környékén többnapos vadászat zajlott, amelynek során hevesen durrogtak a fegyverek, elő fog rántani gazdája nadrágzsebéből egy revolvert, egy Nagant M 1910-et, a fegyvert ügyesen kibiztosítja, és többször egymás után elsüti, méghozzá fölfelé, a mennyország és a mennyezet irányába.

Durrogni sajnos nem fog a fegyver, mert a Nagant M 1910 hangtompítóval van felszerelve. Ezért ez a fajta revolver különösen népszerű a bérgyilkosok, a bankrablók és az orosz titkosrendőrség, az Ohrana ügynökei körében.

Sérülésre vagy éppenséggel halálesetre, hála Istennek, szintén nem fog sor kerülni, de a riadalom így sem lesz csekély. A muranói üvegből és hegyikristályból készült huszonnégy karú csillár holnap délelőtt súlyosan meg fog rongálódni, és a mennyezeti freskó egyik angyalkájának fél szemét ki fogja oltani egy lövedék.

A jó hangulat mégis hamar helyre fog állni, mert Hanumán olyan ügyesen fogja majmolni Max Th. grófot, aki a majmokat szokta utánozni, hogy az összes jelenlevő úgyszólván dőlni fog a nevetéstől. Ne feledjük, hogy a mi langúrunk még mindig magában őrzi és érzi egykori isteni mivoltának egy szikráját!

Hanumán, ha a gazdáját utánozza, sohasem önmagát ismétli, nem a saját mozdulataival és gesztusaival szórakoztatja a jelenlevőket. Utánzó mutatványai közben sohasem produkálja a híres langúr-ugrást. Inkább úgy lóbálja a karját, mint egy orangután, azaz, pontosabban, mint Max Th. gróf, amikor az orangutánt utánozza.

Hanumán mintha pontosan tudná, hogy ezekben a magasztos pillanatokban a „Majommax” sem önmaga, hanem valaki más, egy majom, lehetőleg emberszabású majom, akit még harminc évvel ezelőtt is az emberi lény

karikatúrájának volt szokás tekinteni. Hanumán mintha pontosan tudná, mi a különbség egy csimpánz és egy gorilla között, valamint egy tudásgyarapítási célból végrehajtott utánzás és egy hamisítási vagy kifigurázási célból végrehajtott utánzás között.

28 Hanumán, ha messzire hangzón dobol a mellkasán, akkor a gorillává átváltozó Max Th. gróffá változik át. Ha a „csukló- és bokajárást” imitálja, amelynek során az ember (és az állat) a második és a harmadik ujjpercére támaszkodik, akkor még mindig a gorillaimitátort imitálja. Ha viszont két lábon lépked, két erősen szétálló, rövid lábon, feltűnően magasra emelt állkapoccsal, akkor már egy olyan fiatal és tehetséges arisztokratát utánoz, aki a felegyenesedő csimpánz kissé bizonytalan járását utánozza. Ha viszont sétálni indul a gazdájával, akkor már a kedvtelésből tartott kutyákat, pontosabban a „kutya és gazdája”-szituációt mímeli, amennyiben pórázon kell őt vezetni, máskülönben a Max Th. gróffhoz fűződő, amúgy gondosan elsajátított hűsége úgy olvadna el, mint vaj a forró serpenyőben, ő maga pedig nyomtalanul eltűnne az erdei fák koronái és csúcsai között.

Igen ám, de a póráz nemcsak egy keskeny bőrszíj, hanem egy viszony is, összekötő szál ember és állat, Max és Hanumán között. Nemcsak Max vezeti pórázon Hanumánt, a langúr is pórázon vezeti a homo sapienst sétálni a közeli erdőbe, ugyanis póráz nélkül a teremtés koronája nyomtalanul eltűnne valamelyik zengerájban, kócerájban, krejzlerájban vagy kuplerájban.

„Mechtilde rajong a szőnyegekért” – mondja Sidi elalvás előtt. – „Ott-hon, Troppau (vagy mégis inkább Opava) mellett, a Piros Kastélyban, több tucat egészen különleges szőnyege, kelimje és gobelinje van neki. Mi ketten, te meg én, egyszer majd meglátogatjuk őt a Piros Kastélyban, akkor majd a saját szemeddel is láthatod ezeket a csodálatos mesterműveket.

Ott van az Oroszlán, egy citromsárga szőnyeg rozsdabarna motívumokkal; olyan a tapintása, mintha oroszlánkölyköt simogatnál.

Ott van a Nyolc Ló Szőnyeg, nem sokkal nagyobb egy ágyelőzéknél, lágy és hajlékony. A nyolcból hét lónak kék a teste és mustársárga a sörénye, a nyolcadik földszínű, és indigókék a farka.

Ott van egy harmadik szőnyeg, sárkány- és virágmotívumokkal telis-tele szöve, vagy inkább telecsomózva. A virágok teljesen különbözőek, a sárkányok egymás ismétlődései, mégsem teljesen egyformák, ráadásul szigorú, fenséges bordűr szegélyezi őket.

Ott van aztán két szamarkand, az egyik sárga a háttér, a másikon halványrózsaszínű, mint a hervadó leandervirág. A motívumok változatainak lélegzetelállító sokasága látszik rajta, határozott körvonalakkal, mint például vízben pihenő halak, mint például virágkelyhek a réten, mint például erzet a márvány felületén, mint például gomolygó felhők az égbolton.

A bordűrök pedig megannyi kezdet vég nélkül, megannyi dal szavak nélkül, megannyi kérdés válasz nélkül. Megannyi jelképe a kicsiny hibákkal tarkított végtelennek, amelyek nagy erények benyomását keltik, a látszólagos értelmetlenségeknek, amelyekben matematikai igazság rejlik, és amelyek különös színárnyalatokat villantanak fel, hirtelen és váratlanul, 29
mint a balszerencse, mégis olyan harmonikusan, hogy csakis örömet okozhatnak.”

Egy forró csók és egy hosszan tartó ölelés után Sidi folytatja beszédét:
„A szőnyegek számomra olyanokká váltak, mint egy zongora, amelyen mi ketten, ő meg én, együtt fantáziálhatunk. Az egyik vagy a másik szőnyegen végignyúlva, közösen gondoltuk ki az Egyiptomról szóló pikareszk esszét és azt a regényt, amely a gyermekkort jeleníti meg. Minden szöveget, amely kéziratként növekedni kezdett, minden költeményt – már amennyiben a lelemény és a képzelőerő ismeretlen okokból előnyben részesítette a prózával szemben a kötött beszédet, és a verses formát követelte tőlünk –, mindent, amit a jó töltőtollnak papírra kell vetnie, miután átsétált, átsiklott, átsietett vagy átsuhant a poétika és a logika szűrőjén: mindezt mi ketten, ő meg én, a szőnyegeken találtuk leírva, gyakran olvashatatlanul, még gyakrabban tisztán és egyértelműen, a legragyogóbb írásjelekkel, amelyeket emberi lények valaha is kiötlöttek, hogy érzéseket és gondolatokat rögzítsenek.

Egy elbeszélés vagy regény voltaképpen értelme olyan, mint valamely szőnyeg ornamentikája: ott van az, csak észre kell vennünk, és helyesen kell értelmeznünk. És miközben kitergetjük az epikai szövedék valóságos jelentését, a szőnyegszövedéket is kiterítjük a szobában.

Ha egy átlagos olvasó nem képes a szöveget és a szöveg ilyen módon való feldolgozására, ha sem a szőnyeg mintázatát nem tudja szemmel követni, sem a motívumok közti összefüggéseket nem fedezi fel, akkor segítségre szorul. Hátha valaki – aki régebben ismert valaki mást, aki egy harmadik személlyel, akinek tudomása lehetett a szerző feltételezhető szándékairól, valaha bizalmas viszonyt ápolt – nemcsak alkalmas, hanem hajlandó is továbbsegíteni az átlagos olvasót a megértés nehézségein, és feltárja a szőnyeg mintázatát, vagyis az olvasásra kiszemelt regény kulcsát az olvasó kezébe adja.

Mi ketten, te meg én, egyszer majd meglátogatjuk Mehtildét a Piros Kastélyban, és akkor majd meg kell találnod azt a szőnyeget, amelybe mi ketten, ő meg én, bele vagyunk szöve, sőt inkább csomózva. És akkor majd fel kell tárnod, ki kell teregetned a mi közös történetünket, az övét és az enyémet, az enyémet és a tiédet, a tiédet és az övét, méghozzá úgy, hogy keresgélés, feltárás, értelmezés közben kitergeted Mechtilde fogadó- és hálószobájában a rendelkezésére álló legszebb szőnyegetek.”

Holnap délelőtt nemcsak Max Th. gróf és Hanumán fog a kastélyparkban előbukkanni a semmiből. Kicsiny, de választékos társaság tagjaiként lépnek majd a színre. Alice N.-t, Sidi és Charlie ikerhúgát egy kanadai juhar mellett fogjuk megpillantani. Férje, Oskar Saxinsky, vegyészmérnök és egy piperecikk-gyár résztulajdonosa ott fog állni mellette. Laboratóriumában speciális mézfestékekkel kísérletezik, és dédelgetett terve, hogy új kupolafreskóval és további oldalfreskókkal gazdagítja a prágai Újvárosban álló Zöldhegyi Nepomuki Szent János Zarándoktemplomot. Oskar egy tizenhat éves cseléd lány apátlan fiaként született, és három nő, az anyja, a nagynénje és a nagyanyja nevelte fel. Születésekor a nagynéni tizennégy éves volt, és a nagymama is csak harminckettő. Ezért gyerekkorában Oskar váltig bizonygatta, hogy a nagyanyja valójában az anyja, az anyja és a nagynénje pedig a nővérei. Vajon mi lesz abból, ha most, olyan sok év után Sidivel viszontlátják egymást?

Majdnem biztos vagyok benne, hogy kibékülés lesz a végeredmény. Hiszen a látogatás oka a megnyugvás, célja a megbocsátás lehet. Oskar Saxinsky nyilván fel szeretné venni a családi kapcsolat fonálát Janowitzzal. A másik két látogató, a felesége és Max Th. gróf ebben a törekvésében szolgálnak erősítésül.

És persze Hanumán is: a mi langúrunk szintén érdekeltnek fog mutatkozni a családi béke helyreállításában.

És, ja igen, hoppá! Majdnem elfelejtettem, pedig fontos: maga Charlie, a fivér is itt fog időzni köztünk holnap délelőtt, csak éppen ő egy virágzó hóbogyóbokor mögött fog állni, és ezért elsőre nem fogom észrevenni.

Micsoda meglepetés!

Karl K. számára mindenestre a kellemetlen fajtából.

A fivér arcvonásai meglepően hasonlítanak a szeretett Sidi arcán levőkhöz. Csakhogy ez a Sidiéhez hasonló arc vajmi kevés szeretetet fog mutatni Karl K. iránt. Ellenkezőleg. Charlie Sidi-szerű arca megvető, barátság-talan, sőt ellenséges kifejezést fog ölteni.

Vagy talán mégsem. Karl K. talán ebben a tekintetben tévedni fog.

De hiszen Charlie mindig csak ezt a két rövid mondatot ismételgeti: „Kérem, ne zavarjon! Kérem, távozzék!”

Ez igaz. Vagy legalábbis igaz volt mostanáig. De holnap délelőtt a fivér másképp fog beszélni, egy kicsit barátságosabban. Ilyesféle kijelentést fog a bécsi újságíróhoz intézni: „Hallom a húgomtól, hogy Önnek, szerkesztő úr, valami mondanivalója van részemre. Ha így van, szívesen állok rendelkezésére. Most egy kirándulásra kerül sor, amelyen Önt is szívesen látjuk, a Moldvához, és majd azt követően beszélünk!”

És a bécsi újságíróat vállon fogja veregetni.

A „Reflektorkarlnak” eddig még senki sem veregette meg a vállát. Ezt a leereszkedő gesztust ő a legharapósabb gúnyval büntette volna. De holnap

dél előtt a fivér kézmozdulatait személye elfogadásának és a Sidivel kötendő házasságba való beleegyezésnek jeleként fogja értelmezni. Még meg is fogja köszönni a fivérnek a vállon veregetést, és igyekezni fog, hogy minél hamarabb megtegye a kiránduláshoz szükséges előkészületeket.

„A nyelvem, a szájpaddlásom, az ajkaim szép szavakat formálnak 31 a kedvéért” – mondja Sidi elalvás előtt. – „De milyen üres egy szó, ha a sötétbe mondjuk bele, egy szó, mielőtt kiélveznénk a zamatát. Itt van egy kicsi, sötét szó, lágy, mint a bársony. Nem mondható ki a nyelv hegye nélkül, és tető is kell a kimondása fölé, és az egész szájpaddlás felboltozódva kisimul, amikor a nyelv hegye létrehozza az első hangot. A szó így hangzik: »Te«. Így szólok az én sötétségemhez: »Te«. De ki mondja ezt ki? A nyelv? A szájpaddlás? Az ajkak? Én mondom ezt ki, a másik ember láthatatlan mellkasán, bele a láthatatlan szemébe. Kimondom, még-sincs hangzása. Egyedül vagyok.”

Új Forrás 2018/2 – Márton László: Az éjszaka szövedéke
Egy készülő regényből

